

МІЖНАРОДНА ПОЛІТИКА

УДК 327

Шевчук О. В.

ЗМІСТ, ХАРАКТЕР ТА ШЛЯХИ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПОЛІТИЧНОГО СТАТУСУ ТАЙВАНЮ У ВИСВІТЛЕННІ АМЕРИКАНСЬКОЇ ПОЛІТОЛОГІЇ 70—80-х РОКІВ ХХ ст.

У статті здійснено аналіз західної політологічної літератури 1970—1980-х років з питань зовнішньополітичної концепції адміністрації Річарда Ніксона щодо реформування відносин у стратегічному трикутнику Вашингтон — Пекін — Тайбей. Особливу увагу звернено на представників ліберального та консервативного напрямків американської політології.

У період 70—80-х років різноманітні аспекти зовнішньополітичної діяльності Китайської Народної Республіки стали одним з магістральних напрямків досліджень американської політичної науки. Ця тенденція була обумовлена процесом поліпшення американо-китайських відносин, каталізатором якого виступив візит президента США Р. Ніксона до Пекіна в лютому 1972 року.

Нові характеристики двосторонніх відносин вимагали концептуально нових підходів до висвітлення політичних витоків, змісту та шляхів вирішення проблеми Тайваню. Необхідно зазначити, що питання визначення політичного статусу Тайваню, починаючи з 1949 року, залишається в системі міждержавних відносин азіатсько-тихоокеанського регіону фактором, здатним дестабілізувати механізм регіональної безпеки. Це зумовлюється особливою зацікавленістю як США, так і КНР у врегулюванні міжнародного становища Тайваню.

На думку Дж. К. Фербенка, професора Гарвардського університету, зміст американо-китайського конфлікту довкола Тайваню полягав не стільки у створенні двох китайських держав, скільки в спробі створити «незалежний Тайвань, який з 1949 року залишався головним завоюванням нашої китайської політики» [1]. Крім цього, підкреслював Дж. К. Фербенк, Тайвань — «символ громадянської війни, в якій ми втратили все, крім Тайваню; ця проблема може роздмухати тліючі жарини, ірредентизм у відношенні провінції, яка була відірвана від матері-

батьківщини в результаті імперіалістичної агресії Японії, а потім — Америки. Тайвань — острівна база з 18-мільйонним населенням для загарбання країни мільярда китайців; це — економічне диво, наш шостий великий торговий партнер, негинуча мовна школа, доступне сховище предметів мистецтва і архівів, вивезених з Пекіна; це — останній договірний порт з великими можливостями; наш неагресивний, необхідний экс-союзник» [2].

Займаючи важливе положення в системі національної безпеки США в азіатсько-тихоокеанському регіоні, Тайвань постійно отримував економічну, військову та політичну підтримку. Так, за 5 років, з 30 червня 1950 р., допомога уряду Чан Кайши тільки по лінії Управління міжнародного співробітництва (УМС) становила 652,8 млн дол., в тому числі 600 млн дол. — «на підтримку оборони», 45 млн дол. — «допомога військовим силам» і 6,7 млн дол. — «на технічне співробітництво» [3]. Для порівняння, Індія за цей же період по лінії УМС отримала всього 199,4 млн дол., Індонезія — 27 млн, Бірма — 19,5 млн дол. [4]. За даними американського дослідника А. Дж. П'єрі військові закупки Тайваню (в основному в США) у 1977—1980 рр. становили 737 млн дол. [5]. У 1983 р. Сполучені Штати Америки поставили Тайваню озброєння на суму 800 млн дол., а в 1984 р. — на 780 млн дол. [6].

Разом з тим, початок нормалізації відносин між КНР та США, пов'язаний з результатами візиту

Р. Ніксона до Пекіна вимагав перегляду позицій Вашингтона у питанні Тайваню. В американській політології 70—80-х років варіанти вирішення проблеми Тайваню широко обговорювались, і пропонувались різноманітні шляхи врегулювання даної проблеми. Однак потрібно відзначити, що в цілому у жодній із серйозних дискусій чи у висловлюваннях американських політичних діячів, включаючи конгресменів, не ставилось питання про безумовний розрив відносин США з Тайванем й передачі острова КНР. Зміст більшості пропозицій зводиться до того, що у випадку врегулювання проблеми Тайваню острову повинна бути гарантована безпека, острів повинен мати певну частку самостійності і що його статус у складі КНР повинен бути визначений шляхом мирних переговорів між Пекіном і Тайбеєм. Значна частина вчених вбачала рішення тайванської проблеми у прямих переговорах між КНР і Тайванем, в результаті яких повинно бути узгоджено питання статусу острова і форми та сфери його співробітництва з КНР. Сенатор Х. Скотт у доповіді сенатської комісії із зовнішніх справ про результати своїх переговорів з китайськими керівниками в липні 1976 року стверджував, що Китай готовий вести переговори з представниками Тайваню в будь-який час і без попередніх умов [7]. Р. Барнетт пропонував «економічне» вирішення тайванського питання. З цією метою він висунув ідею створення «економічної взаємозалежності» між КНР і Тайванем з наданням острову «спеціального статусу провінції» в межах одного Китаю, який давав би Тайваню свободу в сфері економіки, культури, внутрішнього управління. Якщо США не зможуть досягти будь-якого прогресу з питання Тайваню, стверджував Р. Барнетт, то Пекін може використати «економічні заходи у відповідь» — поставити перед торговими партнерами чанкайшистів питання про вибір між Пекіном і Тайванем [8]. Р. Барнетт і професор Гарвардського університету Дж. Коен вимагали розриву офіційних стосунків з Тайбеєм, вважаючи, що гомінданівський режим від цього ніяк не постраждає, оскільки Китай «не має ні бажання, ні фізичних можливостей підпорядкувати Тайвань силою» [9]. Професор Стенфордського університету Дж. Люїс пропонував звести американське представництво на Тайвані до рівня повіреного у справах чи «групи зв'язку» й обмінятися послами з КНР, надавши Пекіну і Тайбею «можливість самим врегулювати внутрішні китайські протиріччя» [10]. Дж. К. Фербенк для врегулювання тайванської проблеми висунув ідею автономії Тайваню і «подвійного представництва» Китаю в Організації Об'єднаних Націй, зокрема відновлення прав КНР в ООН і збереження представництва Тайваню як «автономного району» Китаю [11].

Вихід із становища, на думку професора Дж. Коєна, може бути знайдений шляхом підписання спільного американсько-китайського комюніке, в якому США не тільки визнали б КНР єдиним законним урядом всього Китаю, але також ясно підтвердили б намір поважати зобов'язання, котрі вони на себе взяли в Каїрській декларації про приєднання Тайваню до Китаю [12]. Р. Скалапіно вбачає вирішення проблеми в еволюції економічних, політичних, ідеологічних інститутів на Тайвані, яка приведе до поступової зміни ситуації в напрямку зближення острова з КНР. А поки що, радить він, «тайванське питання можна покласти на полицю» [13]. Р. Скалапіно також обґрунтовує як один з варіантів вирішення проблеми Тайваню надання йому статусу незалежної держави [14]. Ідею автономного розвитку Тайваню в складі КНР відстоював і Р. Клоф. «Найкращий шлях врегулювання проблеми Тайваню — це залишити її в спокої і надати пріоритет у її вирішенні самим китайцям» [15], — вважає Р. Клоф. Разом з тим він зазначив, що бажання США — бачити Тайвань ні американською базою, ні китайським bastіоном, ні провінцією Японії, а автономною територією, номінально зв'язаною з Китаєм, з якою СРСР, США і Японія підтримували б взаємовигідні стосунки [16]. Р. Клоф підкреслював необхідність збереження договору про «взаємну оборону» з Тайбеєм (1954 р.), вважаючи його гарантом «чотиристороннього балансу сил» [17].

Співробітник Ради зовнішніх відносин США У. Брандс пропонував вирішити проблему Тайваню досить відкрито. Тайвань потрібно заздалегідь попередити, що США мають намір визнати КНР, проте вони консультуватимуться з його керівництвом з питання Тайваню і протистоятимуть погрозам КНР. Одночасно необхідно законодавчо гарантувати безпеку американсько-тайванських торгових зв'язків у майбутньому, а також вирішити питання про поставки на Тайвань зброї і запасних частин до неї [18].

Таким чином, в американській політології ліберального напрямку пропонувались різні варіанти вирішення проблеми Тайваню. Але спільним для них було: по-перше, вирішення тайванської проблеми мирним шляхом через переговори двох сторін — КНР і Тайваню; по-друге, надання острову особливого статусу і гарантій безпеки; по-третє, в дослідженнях зазначається необхідність збереження різноманітних зв'язків між Вашингтоном і Тайбеєм навіть після розриву офіційних відносин.

Представники консервативного напрямку американської політичної науки категорично виступали проти прийняття умов Пекіна з урегулювання політичного статусу Тайваню, а деякі його представники — взагалі проти будь-якої зміни статусу американсько-тайванських відносин. На захист

цієї позиції наводились такі аргументи: Сполучені Штати Америки, залишивши союзника, підірвуть свій міжнародний авторитет, а також це призведе до паніки серед залежних від них малих країн [19].

Висловлювались побоювання США, що подібний крок створить джерело напруженості в районі Тайванської протоки, внаслідок чого США можуть опинитись втягнутими в конфлікт з КНР [20]. Сполучені Штати Америки «не мають права жертвувати Тайванем з міркувань честі й моралі» [21], — зазначив Р. Бові.

На думку Р. Кохена, використати «китайську карту» з антирадянською метою можливо тільки після врегулювання тайванського питання [22].

Різноманітні аспекти американо-китайських стратегічних відносин і тайванська проблема досить докладно аналізуються в монографії підполковника американської армії Г. Б. Гасса «Китайсько-американські зв'язки в сфері безпеки. Очікування і реальність», виданої Університетом національної оборони [23]. «Політичним планам США, — відзначає Г. Б. Гасе, — відповідає Китай не настільки могутній, щоб бути в змозі взяти Тайвань силою» [24]. Аналізуючи варіанти вирішення проблеми Тайваню, Г. Б. Гасе вважає нереальними спроби китайських керівників домогтися встановлення над островом суверенітету КНР мирним шляхом. Водночас він не виключає можливості проголошення Тайваню окремою державою й передбачає, що «статус Тайваню буде скоріше поліпшуватися» [25]. Але для цього «до продажу озброєння Пекіну необхідно підходити, не забуваючи про безпеку Тайваню», що передбачає не тільки жорстке дозування в поставках військової техніки КНР, а й «надання Тайбею матеріалів, необхідних для оборони в мірі вдосконалення озброєння Народно-визвольної армії Китаю» [26]. Постачання озброєння Тайбею необхідне для того, щоб «компенсувати збільшення сили НВАК покращенням оборони Тайваню» [27]. Причому поставки озброєння не означають необхідність надання двом сторонам аналогічних бойових систем. Г. Б. Гасе рекомендує пустити на продаж КНР застаріле озброєння кінця 70-х років, дотримуючись особливої обережності у відношенні техніки, яка б посилила можливість китайських військово-повітряних сил діяти проти Тайваню або збільшила б точність наведення ракетно-ядерної зброї [28]. Разом з тим, він радить американським політичним діячам «уникати демонстративних жестів у питанні продажу зброї Тайваню, продовжувати свою лінію на достатньому для підтримання його оборони рівні, поки тайванська проблема не буде вирішена між Тайбеєм і Пекіном мирним шляхом» [29]. Г. Б. Гасе припускає, що в цьому випадку керівники КНР «можуть проявити роздратування і навіть понизити рівень дипломатичних відносин в тій же мірі, в якій вони по-

вели себе, коли голландський уряд продав Тайваню два підводні човни. Однак це принесло б більше збитків Китаю, ніж Сполученим Штатам» [30].

Дещо з іншого боку висвітлюється проблема Тайваню після нормалізації відносин між США та КНР у роботі відомого спеціаліста-китаєзнавця та політолога Т. Робінсона «Військове сприяння Китаю та уроки Вашингтона» [31]. Т. Робінсон пропонує комплекс заходів політичного і військового характеру, направлених безпосередньо на Китай та його сусідів. Він вважає, що Вашингтон може впливати на політику КНР, «заохочуючи Пекін за хорошу поведінку» поставками військових товарів чи, навпаки, послаблюючи зв'язки з ним у різних сферах, якщо Китай «буде діяти всупереч інтересам США» [32]. Зокрема, такий підхід Т. Робінсон пропонує застосувати для вирішення тайванської проблеми. На його думку, неприпустимо «залишити Тайвань», тобто не перешкоджати встановленню над ним суверенітету КНР [33]. Рішення проблеми Т. Робінсон вбачає в тому, щоб «стимулювати примирення між керівництвом КНР і тайбейським режимом, використавши для цього «той вплив на Пекін, який дає Сполученим Штатам Америки передача технології Китаю» [34]. Такий варіант вирішення проблеми Тайваню фактично був направлений на закріплення статусу острова як окремого від КНР політичного утворення на невизначений час.

Директор Центру азійських досліджень Дж. Коппер взагалі вважає, що Сполученим Штатам Америки просто немає про що вести переговори з Пекіном з приводу Тайваню, крім як про обіцянку Пекіна вирішити тайванську проблему мирним шляхом [35].

Р. Майєрс — співробітник Стенфордського університету, виступає за більш тверду «китайську політику Вашингтона». Оскільки Китай — це «зростаюча сила з власними унікальними проблемами й національними інтересами» [36]. Виходячи з цього, «Вашингтону немає необхідності робити знижки заради поліпшення відносин з Китаєм. Такі знижки ні в якому разі не гарантують від розходження китайських і американських інтересів», — стверджує Р. Майєрс. «Зокрема, — вважає він, — відносини США з двома Китаями, де-факто на державному рівні, можуть бути продовжені доти, доки лідери в Пекіні і Тайбеї не вирішать розпочати переговори» [37].

Отже, тайванська проблема в американській політології розглядалась насамперед як один з важливих чинників у системі міждержавних відносин США — КНР, зміна характеру якого впливає на темпи розвитку військово-політичних зв'язків, на процес науково-технічного та економічного співробітництва між Вашингтоном та Пекіном.

1. *Fairbank J. K.* The United States and China.— Cambridge (Mass), 1971.—P. 277.
2. *Fairbank J. K.* Chinobound; a Fifty-Year. Memoir. N.Y., 1982.—P. 434.
3. Operations Report, ICA.Wash.— 1965.— P. 60.
4. Ibid.
5. *Peirre A. J.* The Global Politics of Arms Sales. Princeton 1982,—P. 133.
6. Far Eastern Economic Review.— April 14.— 1983.— P. 44.
7. Press Release. U.S. Senate. Wash. D.C. Aug. 11, 1976.
8. Sino-American détente and its Policy Implications, Ed. By Gene T Hsiao — N.Y., 1974 — P. 22—24.
9. Washington Post.—8.X.1977.
10. New York Times.— 29.IX. 1977.
11. *Fairbank J. K.* China. The people's Middle Kingdom and USA Cambridge (Mass).— 1976.— P. 79.
12. China and the Great Powers. Relations with the United States, the Soviet Union and Japan.— P. 80—81.
13. *Robert Scalapino.* Asia and the Major Powers. AEL-Hoover policy Studies. Stanford (Calif).— 1972 — P. 93.
14. *Robert Scalapino.* Asia and the Road Ahead. University of California Press. Berkeley, 1975.— P. 234.
15. *Clough R.* East Asia and U.S. Security. Washington, 1975.— P. 146
16. Ibid.—P. 147—148.
17. Ibid.—P. 149—150.
18. China and America. The Search for a New Relationship. Ed. by William I. Barnds.— N.Y., 1977.— P. 229.
19. *Cline R.* Toward a Two China Policy II Asian Affairs.— 1976.— N 3.— P. 281—286; *Cline R.* Premeditated Murder of Taiwan in Offing II Asia Mail,— 1978.—Oktober,—O. 11—12; *Garver J.* Taiwan's Russian Option II Apian Survey.— 1978.— Vol. 18.— N 7.
20. *Chen K.* Peking's Attitude Toward Taiwan II Asian Survey.— 1997.—N 10.
21. *Bowie R.* The Taiwan issue II Chreition Science Monitor. 9.VI.1976.
22. The New York Times 4.05.1984.
23. *H. B. Gass.* Sino-American Secerity Relations. Expectations and Realities. Wash: National Defence University Press.—74 p.
24. *H. B. Gass.* Op. cit.—P. 41.
25. Ibid.—P. 20.
26. Ibid.—P. 48.
27. Ibid.—P. 49.
28. *H. B. Gass.* Op. cit.—P. 52.
29. Ibid.
30. Ibid.—P. 48.
31. *T. Robinson.* Boosting China's Millitary: Lessons for Washington II Far Eastern Economic Review.— 1985.— Vol. 128.— N 23.— P. 28—29.
32. Ibid.—P. 29.
33. Ibid.
34. *T. Robinson.* Op. cit.—P. 29.
35. *John F. Cooper.* Greeting Premier Zhoo with a Balanced China Policy.— «Bacgrounder» Asian Studies Center. The Heritage Foundayion.— Wash.— January 6.— 1984.— N 6.— P. 7.
36. *John F Cooper.* Greeting Premier Zhoo with a Balanced China Policy.— «Bacgrounder» Asian Studies Center. The Heritage Foundayion.— Wash.— August 23.— 1982.— N 4.— P. 1.
37. *R. H. Myers.* The Pacific Bassin. To Promoye Peace: U.S. Foreign Policy in the Middle.— 1980s (Dennise Barked).— Stanford 1984.—P. 155.

Shevchuk O. V.

THE CONTENT, SPECIFIC AND WAYS OF REGULATING OF POLITICAL STATUS OF TAIWAN IN AMERICAN POLITICAL SCIENCE INTERPRETATION IN 1970's — 1980's.

The matter of this article is the analysis of the west Political Science literature of 1970's — 1980's which studies the influence of R. Nickson's administration's external political concept of the reforms of USA — China — Taibay triangle relationships. The author pays special attention on the representatives of liberal and conservative currents of American politology of this period.